

Begraafplaatsenpaspoort

Roden

Naam:	Algemene begraafplaats Roden
Adres:	Norgerweg
Oprichting:	voor 1851
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

99 Verslag van de Commissie van bestuur van Museum van Oudheden in Drenthe aan de Gedeputeerde Staten over 1869. Assen, Van Gorcum en Comp. 1870, 3.

100 Zie: Topotijdreis: 200 jaar topografische kaarten, geraadpleegd op 16 januari 2025.

101 Ibid.

102 Zie: Topotijdreis: 200 jaar topografische kaarten, geraadpleegd op 16 januari 2025.

103 Gemeente Roden. "Ontwerp bestemmingsplan Begraafplaats Roden". Nieuwsblad van het Noorden, 21 september 1993; Gemeente Roden. "Vaststelling bestemmingsplan Begraafplaats Roden". Nieuwsblad van het Noorden, 4 januari 1993.

Het kerkhof rondom de Catharinakerk

In de tweede helft van de dertiende eeuw kreeg Roden, net als Peize en Norg, op de brink een eigen (stenen) kerk met een daarbij horende kerkhof afgezet door een hoge, later verlaagde kerkhofmuur.

Wanneer het kerkhof van de Catharinakerk precies geruimd is, is onduidelijk, maar een verslag van het Museum van Oudheden in Drenthe uit 1869 spreekt over een voorwerp, een brons sieraad, gevonden op het kerkhof. Het voorwerp werd geschonken door mr. C.W.E. Kymell te Roden aan het museum.⁹⁹ Gecombineerd met de oprichting van de algemene begraafplaats te Roden en de vervaardiging van koning Willem I in 1829 dat nieuwe begraafplaatsen buiten de bebouwde kom moesten worden aangelegd, is het aannemelijk dat het kerkhof rondom de Catharinakerk tussen 1829 en 1869, mogelijk voor 1851, geruimd is. Net als bij de middeleeuwse kerken van Peize, Norg en Roderwolde, werden ook mensen begraven in de kerk tegen betaling tot tenminste 1829. Bij de renovatie van het interieur van de Catharinakerk in 2016 vond archeologisch onderzoek plaats bij het uitgraven van de vloer. Hierbij werden overblijfselen van graven alsook restanten van de fundamenteën van de voorgaande houten kerk(en) gevonden.

De algemene begraafplaats

In het zuidoosten van Roden, aan de Norgerweg, ligt de algemene begraafplaats Roden. Het precieze jaar van oprichting is onbekend. Mogelijk is de begraafplaats opgericht na 1829 en voor 1851.¹⁰⁰ Op de algemene begraafplaats te Roden zijn beuken van 114 jaar oud te vinden.

In het oudste gedeelte, te vinden in het midden, van de begraafplaats vinden alleen bijzettingen plaats. Hier is ook een grafkelder van de familie Kymmel te vinden, de bewoners van de havezate Mensinge en Heren van Roden. Andere lokaal bekende overledenen zijn zuster Michielsens, een van de evangelisten van Roderesch, en Hindericus Scheepstra, onderwijzer en schrijver van de kinderboeken Ot en Sien. Het graf van Scheepstra wordt tegenwoordig onderhouden door Het Scheepstra Kabinet.

Eind negentiende eeuw is de begraafplaats te Roden richting het de oosten, naar de Norgerweg uitgebreid, en een stukje naar het zuiden.¹⁰¹ In de jaren 1960 is de begraafplaats opnieuw uitgebreid, dit keer naar het westen, met een padensysteem dat zeven nieuwe grafvelden omringd.¹⁰² In 1994 werd het 1993 bestemmingsplan begraafplaats Roden vastgesteld. Het plan omvatte de voorgestane uitbreiding van de begraafplaats aan de Norgerweg alsook de aula aan de Borglaan.¹⁰³ De begraafplaats werd verdubbeld in oppervlakte, richting het westen dat aangeduid wordt als Roden 2000. Hier is de mogelijkheid van twee diep begraven en enkeldiep, met en zonder kelders, en zijn een urnenmuur, urnenkelders en een urnentuin te vinden.

De begraafplaats te Roden biedt de mogelijkheid voor kindergraven op een speciaal deel aan. Urnen kunnen bijgezet worden in nissen of kelders. Het oorlogsmonument op de begraafplaats te Roden is opgericht ter nagedachtenis aan de burgers die tijdens de Tweede Wereldoorlog door oorlogshandelingen zijn overleden.

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Roden, gemaakt op 21 januari 2025.

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Roden, gemaakt op 21 januari 2025.

Begraafplaatsenpaspoort

Nieuw-Roden

Naam:	Gemeentelijk begraafplaats Nieuw-Roden
Adres:	Ereberglaan/Beukenlaan (Esweg)
Oprichting:	1935
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

De ingebruikneming van de begraafplaats dateert van 1935. Toch werden al veel eerder mensen begraven op deze locatie, een gegeven dat deze begraafplaats zo bijzonder maakt. Twee grafheuvels van minstens vierduizend jaar oud bevinden zich op de begraafplaats. De archeologische opgravingen in 1933, onder leiding van Professor Albert E. van Giffen, leverde interessante vondsten op, waaronder grafgeschenken, die nu in het Drents Museum liggen. Het wekelijks onderhoud van de gemeentelijke begraafplaats Nieuw-Roden wordt door zes vrijwilligers gedaan. In 2024 heeft de Begraafplaats Nieuw-Roden, samen met Dorpsbelangen Nieuw-Roden, voor het eerst een lichtjesavond georganiseerd voor het herdenken van geliefden.

De begraafplaats Nieuw-Roden, die aan de rand van het dorp ligt, is opgezet in een halve cirkel die bij de ingang samenkomt in een centraal plein. Vanuit het centrale plein waaieren paden uit; aan deze paden bevinden zich de grafvelden. De begraafplaats beslaat een bescheiden 800 m². Het strooiveld ligt tegen de twee grafheuvels aan. De begraafplaats heeft een bosachtig karakter en bevat 607 graven en 919 namen op de personenlijst. De oudste graven dateren van 1936, een jaar na de oprichting van de begraafplaats.

Archeologisch onderzoek bij de grafheuvel van Nieuw-Roden. Dia 1930-1935.
Bron: Drents Archief, RV90104008, Historische Vereniging Roon.

Gemeente Noordenveld, Gemeentelijk begraafplaats Nieuw-Roden, gemaakt op 21 januari 2025.

Begraafplaatsenpaspoort

Norg

Naam:	Gemeente begraafplaats Norg
Adres:	Kerkhofdrift 3
Oprichting:	1829
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

104 ASSEN, 10 Maart.. "Provinciale Drentsche en Asser courant". Assen, 11-03-1887. Geraadpleegd op Delpher op 16-01-2025, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=M-DA03:000102731:m-peg21:p003>

105 <https://gedenk-cultuur.nl/directory/item/begraafplaats-norg/>

106 <https://www.historischnorch.nl/typisch-norg/begraafplaats-1>

107 <https://www.historisch-norch.nl/over-ons/werkgroepen/begraafplaats>

108 <https://www.herdenke-ninnoordenveld.nl/nieuws/4-mei-herdenkingen/>

Het kerkhof rondom de Margarethakerk

Net als bij de middeleeuwse kerken in Roderwolde, Roden en Peize, lag rondom de kerk het oude kerkhof. Het kerkhof rondom de Margarethakerk werd omringd door een kerkhofmuur welke in het verleden hoog opgetrokken zou moeten zijn geweest. Dit blijkt uit een krantenbericht uit 1887, waarin een bewoner van Norg aangeeft ontevreden te zijn over dat de oude muur gesloopt en vervangen zal worden door een lager muurtje. De oude hoog opgetrokken muur was volgens de bewoner in 1766 voor het laatst gerestaureerd.¹⁰⁴ Ook werden vroeger mensen in de Magarethakerk begraven. In de Margarethakerk in Norg liggen nog een aantal graven, die aan dit oude gebruik herinneren, Graven van de families Lunsingh, Tonckens en van predikanten lagen op het koor en in het schip, maar sinds 1971 in de doop-tuin onder de preekstoel.

Gemeente begraafplaats Norg

Gemeente begraafplaats Norg, gelegen aan de Kerkhofsdrift en tegenover de Brinkhof, werd aangelegd in 1829 nadat vanaf dat jaar steden en dorpen met meer dan duizend inwoners verplicht waren om tenminste één begraaf-plaats buiten de bebouwde kom te hebben. In eerste instantie begon de begraafplaats op het gedeelte wat nu het meest zuidwestelijke gedeelte is. Sinds de stichting is het een aantal keren uitgebreid, waarvan een verdubbeling in 1902 en in 1949 het laatste nieuwe gedeelte is aangelegd.¹⁰⁵ Tussen 2012 en 2018 zijn alle graven door de Historische Vereniging Norg geïnventariseerd en gearchiveerd. Dit archief is te vinden op de website van de vereniging.

De entree van de begraafplaats ligt aan de Kerkhofsdrift en wordt gekenmerkt door een houten hek. Vanaf de entree betreedt men een stenen toegangspad wat uitloopt in een cirkelvorming pad. Het oudste gedeelte van de begraafplaats is westelijk gelegen en valt in te delen in twaalf vierkante perken waar in elk perk plek is voor zo'n 220 graven. Het nieuwe gedeelte is oostelijk gelegen. Daarnaast is er een zogeheten lijkenhuisje aanwezig welke in 1953 is gebouwd. Vandaag de dag wordt dit lijkenhuisje nog zelden gebruikt voor zijn originele functie. Het wordt voorname-lijk gebruikt voor opslag van materialen van de grafdelver en de begraafplaatsbeheerder. Voor urnen is er een urnen-muur en -veld aanwezig. Ook is er een strooiveld waar as verstrooid mag worden. Op de begraafplaats liggen verder vier oorlogsgraven van bemanningsleden van een Engelse bommenwerper die vlakbij Westervelde is neergestort in de nacht van 8 op 9 oktober 1943.¹⁰⁶

Sinds 2002 onderhoudt een werkgroep, als onderdeel van de historische vereniging Norg, de begraafplaats door het schoonhouden en herstellen van grafmonumenten en door onkruid en aanslag te verwijderen.¹⁰⁷ Tijdens de Nationale 4 mei Dodenherdenking wordt jaarlijks een stille tocht gehouden naar de begraafplaats, waar ook het twee minuten stilte moment wordt gehouden.¹⁰⁸

Gemeente Noordenveld, Gemeente begraafplaats Norg, gemaakt op 21 januari 2025.

Gemeente Noordenveld, Gemeente begraafplaats Norg, gemaakt op 21 januari 2025.

IV

Begraafplaatsenpaspoort

Een

Naam:	Algemene begraafplaats Een
Adres:	Vennootsweg 1a
Oprichting:	1928-29
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

109 <https://gedenk-cultuur.nl/directory/item/begraafplaats-een/>

110 <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/15084233/beuk-breuk-brengt-pauwen-naar-begraafplaats-een>

111 <https://www.eencity.nl/ter-gedachtenis-aan-hen-die-vielen-voor-onze-vrijheid/>

Dicht aan de Vennootsweg tussen Een en Een-West ligt net buiten het dorp de algemene begraafplaats van Een. Het is een relatief jonge en kleine begraafplaats die is ingericht in de jaren 1920. Het oudste grafteken dateert uit 1929. De ingang wordt gekenmerkt door een poort met bakstenen pilaren. Verder is de begraafplaats ingedeeld in zes vakken, waarvan de helft wordt gebruikt als grafvelden. In het midden bevindt zich een cirkelvormig pad met schelpenverharding. Daarnaast zijn er een baarhuisje en een urnenmuur, met daarnaast een strooiveld en urnentuin, te vinden. Ook is er ruimte voor urnenkelders. Rondom het terrein bevinden zich veel beukenbomen en achter is een sparrenbos aangeplant, wat ervoor zorgt dat de begraafplaats groen en bosrijk oogt.¹⁰⁹ In 2022 is een beuk die zich in het midden van de begraafplaats bevindt, omgetoverd tot een boomkunstwerk van twee pauwen nadat er scheuren in de boom waren aangetroffen.¹¹⁰

Op de begraafplaats ligt ook een oorlogsmonument ter gedachtenis aan de elf Eeners die stierven als gevolg van verzetsactiviteiten of omdat zij onwillig betrokken waren geraakt bij de oorlog. Op het monument staan elf namen en de tekst *ter nagedachtenis aan hen die vielen* gebeiteld. Ook is het graf van verzetsstrijder Luit Kremer uit Een op de begraafplaats te vinden. Jaarlijks wordt op 4 mei een herdenking gehouden bij het monument, georganiseerd door een comité waarin kerken, de school en de plaatselijke belangenvereniging participeren.¹¹¹

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Een, gemaakt op 21 januari 2025.

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Een, gemaakt op 21 januari 2025.

Veenhuizen

Namen:	Spaanse kerkhof
	Algemene begraafplaats, bijgenaamd het Vierde Gesticht
	Joodse begraafplaats
Adres:	Tussen de Oude Norgerweg en Dominee Germsweg
	Eikenlaan 5
	Kerklaan
Oprichting:	Vroege middeleeuwen
	1831
	Voor 1845
Status:	Geen status, wel een herkenningspunt
	Rijksmonument
	Geen status
Eigenaar:	Onbekend
	Maatschappij van Weldadigheid, Staat der Nederlanden, nu de gemeente Noordenveld
	Maatschappij van Weldadigheid, Staat der Nederlanden, en, sinds 2003,h et Nederlands-Israëlich Kerkgenootschap (NIK)

Het Spaanse kerkhof

Van het Veenhuizen voor de Maatschappij van Weldadigheid resteren het Spaanse Kerkhof (vroege middeleeuwen) en de boerderij de Jachtweide uit 1723. De eerste, weer verdwenen, nederzetting in het gebied van Veenhuizen, was een klein gehucht uit de veertiende eeuw, een randveennederzetting bestaande uit zeven boerderijen. Het toenma-lige Veenhuizen had een eigen kapel en kerkhof. Dit kerkhof kennen we nu als het Spaanse kerkhof. De kapel stond vermoedelijk op het nu cirkelvormig en verhoogd terrein (veertig meter in diameter) dat te vinden in het bos ten noorden van Veenhuizen. De daarbij horende woningen lagen ten noordwesten van het kerkhof. Via een reeks archeo-logische onderzoeken zijn in de heuvel menselijke botten en puinresten, zoals kloostermoppen, tegels en metselwerk, aangetroffen. Het kerkhof is mogelijk verplaatst, waarna de kapel is afgebroken. Dit zou al in de zeventiende eeuw gebeurd zijn. Het blijft onduidelijk wanneer dit precies gebeurd is, maar ergens tussen 1600 en 1660.

Het Vierde Gesticht

In 1831 werd de algemene begraafplaats te Veenhuizen aangelegd. Deze aanleg was noodzakelijk. Niet alleen vanwege het feit dat de begraafplaats in Norg vol dreigde te raken door het grote aantal sterfgevallen in de Veenhuizer gestichten, maar ook omdat de graven rondom de Nederlands Hervormde Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk te Veenhuizen verplaatst moesten worden.^[12] De verplaatsing van de graven was ingegeven door een te hoge waterstand aan de Kerklaan.^[13] De afstand tussen Veenhuizen en Norg, welgeteld zeven kilometer en te voet een half uur tot een uur, bleek problematisch voor begrafenissen. De bijnaam, het Vierde Gesticht, verwijst naar de levens-loop van de "verpleegden" (kolonisten, weduwen, wezen, bedelaars en later gedetineerden). De bewoners van de drie gestichten eindigden na hun overlijden onvermijdelijk op het "Vierde gesticht".

Het Vierde Gesticht werd aangelegd als een vrijwel vierkant terrein dat door lanen in kwarten werd verdeeld: links beambten, rechts verpleegden, achteraan de katholieken en vooraan de hervormden (en andere levensovertui-gingen). Hoewel de ingang nu aan de noordkant staat, grenzend aan de Eikenlaan, stond de hoofdentree vroeger aan de oostzijde. Dit met idee dat vanaf de entree de gravelden voor het personeel vooraan lagen en de gravelden voor de verpleegden achteraan.

Destijds lag de zorg voor de begrafenissen in handen van de Maatschappij van Weldadigheid, later de Staat der Nederlanden, voor verpleegden, en voor ambtenaren en hun gezinnen bij lokale begrafenisverenigingen. Deze veren-igingen zorgden voor het afleggen en de dragers. Slechts de graven van wie een functie bekleedde in Veenhuizen en hun families werden voorzien van stenen en zerken, veelal met hun functie daarop vermeld. Verpleegden hadden geen graftekens: hier was geen geld voor en de verpleegden zelf hadden geen fondsen. Later werden (veelal houten) kruizen aangebracht, zonder naam of nummer, om aan te geven dat hier mensen begraven lagen. Dergelijke kruizen werden na de Tweede Wereldoorlog in beton gestort en wit geschilderd door gevangenen. Naast deze distinctie in graftekens bestond ook een verdeling in protestant en katholiek. De paaltjes NH en RK geven dit aan. Gewijde grond voor de katholieken en ongewijd voor de overige geloven.

In 1874 werd het Vierde Gesticht uitgebreid. De zuidelijke laan werd behouden als scheidslijn tussen het oude en nieuwe gedeelte. Ook werd een baar-/lijkhuisje gebouwd. Een jaar later werd het nieuwe gedeelte van de begraaf-plaats in gebruik genomen. De graven, in tegenstelling tot het oude gedeelte, zijn niet oost-west georiënteerd maar noord-zuid. Ze zijn daardoor beter bereikbaar vanaf het middenpad. Tot 1870 werden verpleegden anoniem begraven. Vanaf 1875 werd een register bijgehouden. Op het Vierde Gesticht zijn tussen 1831 tot en met 1950 meer dan 16.000 mensen begraven.

Het funeraire beeld van de begraafplaats wordt in hoge mate bepaald door de verscheidenheid aan typen graf-monumenten, vormgeving en toegepaste materialen. Die verscheidenheid is met name te vinden op het grafveld links van de ingang. Hier staan eenvoudige steles, sobere ongepolijste hardstenen zerken zoals die in kerken nog worden aangetroffen, maar ook de rijker bewerkte monumenten die zo typerend zijn voor de vroeg negentiende-eeuwse buitenbegraafplaatsen en kenmerkende eerste helft twintigste-eeuwse graven van baksteen en grindbeton. Ook zijn er enkele zerken van gietijzer, gefabriceerd in de kolonie zelf maar ook bij de Asser IJzergieterij, met opval-lende symboliek zoals omgekeerde en gekruiste toortsen, gekruiste zeisen, een doodshoofd, een gevleugelde zand-loper, een gelauwerde uil en een staartbijtende slang. Andere voorkomende funeraire symbolen zijn de treurboom, de vlinder, de opkomende zon en een gestileerde regenboog. Opvallend zijn verder de vele smeedijzeren hekwerken rond de vaak eenvoudige graven, ook wel ledikanten genoemd; type graven die populair waren tussen 1860 en 1920. Een van deze graven is een gedeeld graf waarin de eerste pastoor van Veenhuizen en zijn kapelaan liggen begraven. Hoewel de pastoor aanvankelijk begraven lag bij de kerk, werd hij herbegraven op het Vierde Gesticht toen een deel van de begraafplaats gewijd was. De namen van de pastoor en kapelaan staan vermeld op een plaat van marbiet, gevat in een ijzeren frame met daarboven een klein kruis. Bijzonder zijn ook de (zinken) kransdozen die op verschil-lende graven staan, ook wel bekend als graftrommels; een gebruik dat veelal populair was in de jaren 1930 en een voorloper is van onze huidige grafkransen. In een aantal gevallen bestaat de grafaanduiding uit niet veel meer dan een ijzeren tekstplaat op een paaltje. Bij sommige graven staat nog een ijzeren nummerplaatje.^[14]

Normaal gesproken is het onderhouden van de individuele graven een taak van de familieleden van de overle-denen. In Veenhuizen mochten tot 1983 alleen mensen die in dienst waren van justitie in het dorp wonen. Wanneer ze hun werk om wat voor reden ook niet meer konden doen, een andere baan kregen of met pensioen gingen, moesten ze het dorp verlaten. Dat is in 1983 opgeheven. Verhuizing van familieleden naar andere delen van het land is een van de redenen dat de begraafplaats behoorlijk verwaarloosd was tot in het jaar 1995. Sinds dat jaar doet de Werkgroep Begraafplaats Veenhuizen, een groep vrijwilligers uit het dorp, het wekelijks onderhoud van de begrafenis (met uitzon-dering van de wintermaanden).

De Joodse begraafplaats

De Joodse begraafplaats in Veenhuizen is verbonden aan de (vm.) synagoge te vinden aan de Hoofdweg 120 te Veenhuizen; een afstand van min of meer twee kilometer. Vanaf de aanvang van de kolonie Veenhuizen was aandacht voor verschillende geloofsovertuigingen, waaronder voor het joodse geloof. Het 1818 concept-reglement met voor-schriften voor joodse kolonisten is daar een voorbeeld van.^[15] In 1818, de start van de Maatschappij van Weldadigheid werd al duidelijk gemaakt dat een Joodse begraafplaats aangelegd moest worden. In Veenhuizen ligt de Joodse begraafplaats aan de rand van de kolonie, in het verlengde van de Kerklaan. De eerste vermelding van de Joodse begraafplaats komt voor op de kadastrale kaart van 1845. Het wordt dan het Israëlitisch kerkhof genoemd.^[16] In 1893 werd de begraafplaats officieel gesloten verklaard door de overheid.^[17]

In Veenhuizen is de enige overgebleven grafsteen van de Joodse begraafplaats georiënteerd op de ingang. Mogelijk werden de oudste grafmonumenten van hout gemaakt zoals gebruikelijk was in Drenthe, maar uiteindelijk werden grafzerken gemaakt van Belgisch hardsteen gebruikt, gelijkend aan de grafsteen die op de begraafplaats te vinden is.^[18] Deze grafsteen is van Jetta Jacoba Bargebuhr, overleden in 1862. De graven zijn niet georiënteerd op de synagoge die zich ten zuidwesten van de begraafplaats bevindt omdat deze waarschijnlijk later gebouwd is (in 1839)

112 SB4. Visie en uitvoerings-plan. Begraafplaats Veenhuizen te Veenhuizen. 2023, 17. Veenhuizen viel destijds onder de gemeente Norg.

113 Schuring, A. De arme dood, Begraafplaats Veenhuizen, een rondleiding. 2015, 6.

114 Rijksmonu-mentenregister, zie: Tegenover Eikenlaan 10, 9341 AL te Veenhuizen | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

115 Drents Archief. Reglement voor het ritueele, te betrachten door de Israëlitische kolo-nisten. Toegangsnr. 1086, inventarisnr 6. Het document omvat zes pagina's met voorschriften voor joodse kolonisten. Het gaat om zaken van huishoudelijk aard, zoals de berei-ding van voedsel en kledingvoorschriften, maar ook rust- en feestdagen.

116 Landschaps-beheer Drenthe. Cultuurhistorische analyse Joodse Begraafplaats te Veenhuizen. 2024.

117 Drents Archief. Verbalen 27 april – 2 juni 1893. Toegangsnr. 0031, inventarisnr. 201558.

118 Steunpunt Erfgoed Drenthe. Joodse begraaf-plaatsen in Drenthe. Mei 2019.

119 Landschaps-
beheer Drenthe.
Cultuurhistorische
analyse Joodse
Begraafplaats te
Veenhuizen. 2024.

120 Ibid.

dan dat op deze plek al begraven werd. Vanaf de aanstelling van de godsdienstige leraar, Izak Nathan Nieuwied, en de bouw van de synagoge in 1839 kwam er meer toezicht op het joodse leven in Veenhuizen. Voor 1875, toen de kolonie Veenhuizen door de overheid overgenomen werd, werden geen begraafregisters bijgehouden. Mogelijk zijn circa 280 mensen in totaal begraven op de Joodse begraafplaats. Verder onderzoek is nodig om de namen en het precieze aantal van de begravenen te achterhalen.¹¹⁹

Ruimtelijk gezien valt de Joodse begraafplaats te verdelen in vier vlakken. De begraafplaats wordt in vier vakken verdeeld door middel van een verdiept liggend middenpad en twee verdiept liggende zijpaden. Uit archief- en kaartonderzoek is gebleken dat het zuidoostelijk vak de oorspronkelijke omvang en locatie van de begraafplaats betreft. Later is de begraafplaats in zuidwestelijke richting vergroot en in omvang verdubbeld in noordelijke richting. Deze uitbreiding heeft hoogstwaarschijnlijk voor 1862 plaatsgevonden. Een vermoeden bestaat dat een deel van de (eiken) bomen verband houdt met de oorspronkelijke structuur van de begraafplaats. Op twee hoeken van de begraafplaats staan nog twee oude exemplaren. In Veenhuizen werden nauwelijks joodse gezinnen geplaatst en daarom zijn geen familiegraven op de Joodse begraafplaats te vinden. Vanaf 1890 werden geen joodse mensen meer naar de kolonie Veenhuizen gestuurd, met gevolg dat Veenhuizen's joodse gemeente in 1890 werd opgeheven.

Het funeraire beeld van de begraafplaats wordt in hoge mate bepaald door de vormgeving. Bloemen, bomen en planten zijn niet toegestaan op een Joodse begraafplaats. Conform Joodse wet is Veenhuizen's begraafplaats tijdens de renovatie in het jaar 2024 vrijgemaakt van bomen voor zover mogelijk. De begraafplaats ligt tegenwoordig verhoogd in het landschap en de ingang tot de begraafplaats geeft direct zicht op het enige overgebleven grafzerk. Op veel plekken in Drenthe is het gebruikelijk dat Joodse begraafplaatsen een beukenhaag als omheining hadden; de begraafplaats in Veenhuizen had, in elk geval, rond 1864 een jong aangeplante beukenhaag als omheining. Ook de algemene begraafplaats van Veenhuizen, bekend als het Vierde Gesticht, is deels begrensd door een beukenhaag. Met de renovatie van de Joodse begraafplaats is deze haag terug geplant. Op Joodse begraafplaatsen is het gebruikelijk dat de graven in rechte rijen naast elkaar liggen, zodat de bezoeker niet over de graven hoeven te lopen. Ook krijgt iedere overledene een eigen graf en wordt in Nederland niet boven elkaar begraven. Het is verder gebruikelijk dat een metaheerhuisje, of reinigingshuisje, aanwezig is waar de laatste handelingen worden gedaan. Opvallend is dat op de Joodse begraafplaats in Veenhuizen nooit een dergelijk huisje heeft gestaan.¹²⁰ Er staat wel een negentiende-eeuws baar- of lijkhuis op de algemene begraafplaats te Veenhuizen.

Miranda Drenth, het Vierde Gesticht, in opdracht van de gemeente Noordenveld, gemaakt in november 2018.

Miranda Drenth, het Vierde Gesticht, in opdracht van de gemeente Noordenveld, gemaakt in november 2018.

Peize

Naam:	Algemene begraafplaats Peize
Adres:	Oude Velddijk 40
Oprichting:	1828
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

121 Drents Archief. Akte van verkoop door de erven jonker J.B. de Coninck aan Popke Martinus van het Haverstuk onder Peize en een slag graven op het kerkhof te Peize; 1798. Archief nr. 0632, inventarisnr. 7.

122 Westra van Holthe. De Ridderschap van Drenthe. Kwartierstaten van de verschrevenen gedurende het tijdvak 1600-1795 met huwelijken, kinderen en wapens, hoofdzakelijk getrokken uit originele stukken .Van Gorcum: 1950, 179.

123 Redmer, A. et al., Monumenten in Nederland. Drenthe. 2001, 166.

124 Kodde, P. Peizer Dorpskerk. Geluiden van Vroeger. 2016, 21-22.

Het kerkhof rondom de Heilige Johannes de Doperkerk
In de tweede helft van de dertiende eeuw kreeg Peize op de brink een eigen kerk met een daarbij horend kerkhof afgezet door een vijftiende-eeuws of later keermuurtje. Het kerkhof is op verschillende plaatsen via in het muurwerk uitgespaarde trap treden toegankelijk. Het keermuurtje is afgedekt door een platte laag van strengperssteen en wordt aan de wegzijde gesteund door enkele bakstenen beertjes. Net als in de rest van Noordenveld werden na de Reformatie van 1598 de heiligbeelden in de kerk en de kruisen op het kerkhof rondom de kerk verwijderd. In het Drents Archief is nog een Akte van Verkoop van 1798 te vinden, van de erven van jonker J.B. de Coninck aan Popke Martinus betreffende het Haverstuk onder Peize en een slag graven op het kerkhof te Peize.¹²¹ J.B. de Coninck is uiteindelijk wel op het kerkhof te Peize begraven op 26 maart 1771.¹²²

De graven van het iets verhoogde kerkhof zijn in de jaren 1930 geruimd. In de vloer voorin het schip dichtbij de preekstoel zijn enkele negentiende-eeuwse grafzerken opgenomen, afkomstig uit het geruimde kerkhof.¹²³ Tegenwoordig zijn geen grafzerken meer zichtbaar op het kerkhof. De zwerfkeien die bij de ruiming uit de grond kwamen vormen een hedendaags hunebed op het voormalig kerkhof.

Vroeger werden rijkere mensen begraven in de Heilige Johannes de Doperkerk totdat Koning Willem I in 1829 een verbod uitvaardigde om het graven in en rondom de kerk te verbieden. Volgens het nieuwe verbod moesten begraafplaatsen voortaan buiten de bebouwde kom worden aangelegd. Het begraven in de kerk kostte bovendien geld; eind achttiende eeuw was dat f. 30 voor een volwassene, de helft daarvan voor een kind. Bij de restauratie van de Kerk van Peize in 1961 zijn in de grond onder de kerk nog veel botten gevonden van Peizers die in de kerk waren begraven. Eén van de laatsten die in de kerk is begraven was Mr. G.C.F. Gasinjet, overleden in 1825 en secretaris van de kerkvoogdij die heeft gefunctioneerd tussen 1822 en 1825.¹²⁴

De algemene begraafplaats
Een nieuwe begraafplaats voor het dorp Peize werd in 1828 gesticht aan de Oude Velddijk, bekend als de algemene begraafplaats. Het is na het kerkhof Roderwolde een van de oudste nog in gebruik zijnde begraafplaatsen in de gemeente Noordenveld.

Het oudste deel van de algemene begraafplaats Peize is omringd door een bomenlaan en een beukenhaag. De gedenktekens staan in rijen naast elkaar van noord naar zuid. De begraafplaats is van zowel oosten als het westen toegankelijk via een verhard pad/oprit. Het oudste (nog bestaande) graf op de algemene begraafplaats stamt uit 1836, het graf van Sybilla Plantina Jagers. In 1847 werd de begraafplaats uitgebreid. In 1970 is aan de andere kant van de Grote Matsloot een nieuwe begraafplaats aangelegd. Deze is in 2005 uitgebreid.

De oude algemene begraafplaats is verdeeld in acht hoofdvakken waarin de graven worden afgewisseld met taxushagen en coniferen. Bekend is dat de begraafplaats ongeveer 790 graven bevat (waarvan enkelen zijn geruimd) en 1.133 namen op de personenlijst. Het oudste gedeelte van de begraafplaats is vrijwel geheel in gebruik.

De variëteit aan graftekens onderstreept dat Peize een historische begraafplaats betreft. Net als op het Vierde Gesticht te Veenhuizen, is een graftrommel op de begraafplaats te vinden; een gebruik dat veelal populair was in de jaren 1930. Ook het ledikantengraf voor Zwaantje Vedders en Gerrits Kemkers valt op. Deze staat schuin tegenover het beheerhuisje dat op haar beurt is opgetrokken uit rode baksteen met een mooi versierde houten gevellijst. Verder zijn zowel liggende als staande grafstenen en grafzerken, opgetrokken in verschillende soorten steen en in allerlei soorten en maten, op de begraafplaats te vinden. De verschillende hoogtes van de staande grafstenen en hun maten, alsook dat van de begroeiing, levert een gevarieerd historisch beeld op.

In het nieuwe gedeelte aan de andere kant van de Grote Matsloot is een indeling van vier hoofdvakken. De graven worden in rijen uitgegeven met hagen aan het hoofdeinde, die de rijen van elkaar scheiden. Dit gedeelte heeft ook een urnenmuur, urnenkelders en een strooiveld. Alleen in Peize kan het as bijgezet worden in een siervaas.

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Peize, gemaakt op 21 januari 2025.

Gemeente Noordenveld, Algemene begraafplaats Peize, gemaakt op 21 januari 2025.

Roderwolde

Naam:	Algemene begraafplaats Roderwolde
Adres:	Pastorielaan 6
Oprichting:	Elfde eeuw
Status:	Het negentiende-eeuwse baarhuisje is een rijksmonument. De begraafplaats zelf heeft geen status.
Eigenaar:	Gemeente Noordenveld

125 Drents archief. Instructie voor het grafgraven en in orde houden van kerkhof en kerkhoflaan, 1929 (afschrift) en 1941 (voor H. Coopman). Toegangsnr. 0392, inventarisnr. 223; Drents archief. Verordening betreffende het begraven op het kerkhof met bijlage (1937), 1948; hierbij een in 1938 opgemaakte plattegrond van het kerkhof met vermelding van eigenaren en graven. Toegangsnr. 0392, inventarisnr. 246.

Dit is het oudste nog in gebruik zijnde kerkhof van de gemeente Noordenveld. Al in 1080 was sprake van begravingen rond de St. Jacobskerk die op dezelfde plek stond. De kerk is in 1830 afgebroken en op een hoger gelegen plek ,een kilometer verderop, herbouwd. Door veenontginningen klonk het veen in, waardoor de waterstand steeg. Het kerkhof is een deel van deze vroege verveningsgeschiedenis dat nog zichtbaar is in het dorp Roderwolde. Het kerkhof ligt vrij in het landschap en is toegankelijk via een lange oprijlaan. De begraafplaats is omringd door een beukenhaag en wordt gekenmerkt door oude en nieuwe graven die door elkaar heen geplaatst zijn. Net als op de begraafplaats in Veenhuizen, Het Vierde Gesticht, is hier een ledikantgraf te vinden. Een eenvoudig graf omringt door een smeedijzeren hekwerk; type graven die populair waren tussen 1860 en 1920.

De begraafplaats heeft een groot grafveld zonder paden dat omsloten wordt door een grindpad met beukenhagen en een eik die in het jaar 1900 geplant zou zijn. Het grote vlak dateert mogelijk van na 1830 toen de kerk is verplaatst. Voor de verplaatsing van de kerk werden mensen zowel in de St. Jacobskerk als op het omliggende kerkhof begraven.¹²⁵

In het Drents Archief zijn twee archiefstukken te vinden over het kerkhof Roderwolde: één is een instructie voor het grafgraven en in orde houden van het kerkhof en kerkhoflaan en de andere is een verordening betreffende het begraven op het kerkhof met een in 1938 opgemaakte plattegrond met de eigenaren van de graven.

Bij de ingang van de begraafplaats staat een rechthoekig baarhuisje met een als luifel doorgetrokken zadeldak uit 1834. Verder zijn er drie urnenmuren en een klein strooiveld, beiden gerealiseerd in 2005. Door de kleinere omvang van het dorp Roderwolde, wordt op de algemene begraafplaats Roderwolde gemiddeld een keer per jaar begraven of bijgezet. Gezien dit kerkhof het oudste nog in gebruik zijnde middeleeuwse kerkhof van de gemeente Noordenveld, verdient dit een verhoogde beschermende status.

Gemeente Noordenveld, kerkhof Roderwolde, gemaakt op 26 september 2024.

Gemeente Noordenveld, kerkhof Roderwolde, gemaakt op 26 september 2024.